

Bircan Değirmenci: Kaybolan Dillerin İzinde – Keldanice

Posted on 19/07/2017

Dünyada birçok dil tehlike altında ve her geçen gün yeryüzünde konuşulan dillerde azalma yaşanıyor. Dillerin kaybolmasındaki en önemli etkenlerden biri “bilenlerin konuşmaktan vazgeçmesi.”

UNESCO verilerine göre bir dil, konuşanlarının azalması ve yeni kuşaklara aktarılmaması nedeniyle kaybolma riskiyle karşılaşılıyor. Genellikle başka bir dilin üstünlüğü ve gücü altında ezilen diller “askeri, ekonomik, dini, kültürel veya eğitim mecburiyetleri ile topluluğun kendi diline olumsuz yaklaşımı” nedeniyle baskı altına alınınca tükenmeye de yüz tutuyor.

Medyada yer alan “kaybolmaya yüz tutmuş Hertevince’yi konuşan son iki kişi” haberlerine dayanarak bu ‘son’ kişilerin kimler olduğunu merak edip, kendileriyle görüşmek üzere Siirt’in Pervari ilçesindeki Ekindüzü (Ertun-Hertevin) Köyü’ne doğru yola çıkıyoruz.

Tarif üzerine gittiğimiz, tabelanın olmadığı, telefonların çekmediği ıssız ve virajlı yoldan aracımız zorlanarak ilerlerken başımıza bir şey gelmemesini dileyerek, Herekol Dağı’nın gölgesindeki karakolda durduruluyoruz. Kimlik kontrolü yapan askerlerden köye yaklaştığımızı öğreniyoruz.

Eski ve bakımsız taş evlerin bulunduğu köyün eski sahipleri Keldaniler. Keldanice adı Ertun, Kürtçe Hertevin olan bu köyde artık hiçbir Keldani yaşamıyor. Keldanilerden sonra köyün şimdiki sakinleri ise Kürtler.

Hertevince olarak adlandırılan ama aslında Keldanice olan bu dil, Kuzeydoğu Arami

dillerinden Süryanice'nin bir lehçesi olarak kabul ediliyor ve Katolik Keldaniler tarafından konuşuluyor. Türkiye'de Siirt'in Pervani ilçesinin Ekindüzü (Ertun/ Hertevîn) Köyü'nde yaşayan Keldaniler tarafından konuşulduğu için Hertevinî (Hertevince) olarak adlandırılmış. Oysa ki, Keldaniler, Keldanice adlandırmanın önüne çıkan "Hertevince" kullanımını kabul etmiyor.

Hertevin Köyü'nde Hertevince olarak adlandırılan Keldanice konuşabilen iki kişiden biri olan Nevzat Kızılay ve Kadri Selvitepe'yi ziyaret etmek istiyoruz. Kadri bey yaşlı ve hasta olduğu için görüşemiyoruz. Nevzat ise görüşme yapmamak için epeyce zorluyor. Telefonda bizi başka bir köye keklik avına çıktığını söyleyerek, atlatmaya çalışıyor.

Köye geldiğimizi öğrenince bizi kırmıyor ve bunu samimi bir şekilde itiraf ediyor. Medyanın ilgisinden sıkıldığını, haber yapılmasının kendisine bir yararı olmadığını ifade ederek, "Bana bir ev alırsanız konuşurum" diye espri yapıyor.

Niğde Üniversitesi'nden bir öğretim görevlisinin kendisini aradığını anımsatarak, "Beni korumaya alacaklarmış, bu dili konuştuğum için. Üniversiteye davet ediyor ama benden başka bu dili kimse bilmiyor. Karşımda konuşan olmayınca gidip kendi başıma ne konuşacağım ki" diyor. Kürt olan Nevzat bu köyde doğduğu ve Keldaniler içinde büyüdüğü için bu dili konuşabiliyor.

Eşi, iki çocuğu, kayınvalidesi Reyhan ve tutkunu olduğu keklikleriyle Keldanilerden kalma iki odalı taş evde yaşıyor Nevzat.

Evin bir odasındaki yatakta Nevzat'ın Keldani bir papazın kızı olduğunu söylediği 93 yaşındaki bakıma muhtaç kayınvalidesi yatıyor. Kadınla konuşmaya çalışıyoruz ama bizi duyamıyor. "Babasının adı Gevro'ydu, köyün papazıydı. Reyhan, amcamla evlenince müslüman oldu. İki çocuğu oldu. Ailesi karşı çıktı ama aynı köyde farklı dinlere inanarak bir arada yaşadılar. Eşimin teyzeleri Avrupa'da ve kendi inançlarına göre yaşıyorlar. Ama farklı

dinden olmaları akrabalıklarına engel değil. Hemen her yıl ziyarete gelirler” diyor.

Bu dili Keldanilerden öğrendik

Hertevince olarak adlandırılan Keldanice’yi köyün sahipleri olan Keldanilerden öğrendiğini anlatıyor.

“Biz Keldanilerle iç içe yaşıyorduk. Bu dili onlardan öğrendik. Kardeş gibiydik, dinimiz dışında bir farkımız yoktu. Ekine, çapaya beraber gider, bütün işi birlikte yapardık. Babamlar, kan davası yüzünden Eruh’tan buraya gelmişler. Bu köy kapılarını açmış aileme. Keldaniler arasındaki tek Kürt aile bizdik. Ama köydeki hakim dil onların dili, doğal olarak biz de bu dili öğrendik.”

Avrupa’ya göç etmişler

Hertevin Köyü’nde yaşayan son Keldani aileler, 80’li yılların başında gördükleri baskılar ve yaşadıkları güven probleminden dolayı önce Mersin’e sonra da Avrupa’nın birçok ülkesine göç etmişler. Köyde artık hiçbir Keldani yaşamıyor. Köyden göç eden Keldanilerin birçoğunun Almanya’ya yerleştiğini aktaran Nevzat Kızılay, geçen yıl Almanya’ya onları ziyarete gittiğini ve Hertevin Köyü’nün eski sakinlerinin karşılmasını anlatıyor.

“Cumhurbaşkanı gibi karşılandım” diyerek gülerek anlatmaya devam ediyor.

“Çok iyi ağırladılar. En az 50 araba ile gelip beni karşıladılar. Biz çok iyi anlaşıyorduk, birbirimizi çok özlemiştik. Hasret giderdik” diyor.

Almanya’da bir ay kaldığını hatırlatıyor ve kendinden emin bir şekilde devam ediyor:

“Orada dankeşoyu (danke schön: Teşekkür ederim) öğrendim, yani Almanca’da merhaba nasılsın demekmiş. Eğer Almanlar arasında büyüseydim Almanca öğrenirdim, Araplar arasında olsam Arapça öğrenirdim ama Süryaniler arasında büyüdüm onların dilini öğrendim.”

Kilisenin yerinde karakol var artık

Nevzat, bizi bundan birkaç yıl öncesine kadar yıkıntıları duran kilisenin olduğu yere götürüyor. Okul ile karakolun arasındaki bu boş arazide mezar taşları dışında herhangi bir yapının izine rastlanmıyor artık.

Kilisenin yerini sorunca, eliyle karakolun olduğu karşı tepeyi gösteriyor.

Hertevin’in 1915 olaylarından önce çok büyük bir köy olduğu söyleniyor. Köyde Meruhanna, Merishek, Mergivergis ve Merhusa adında dört kilisenin olduğunu Avrupa’da yaşayan Keldanilerden öğreniyoruz.

Köyün son kilisesi, Merhusa adı verilen ve Keldanilerin kutsal saydığı bir din adamının ziyaret/ kutsal mezarı olduğuna inanılan yere yapılmış. Bu yüzden kiliseye de Merhusa adı verilmiş.

Keldaniler her yıl 15 Ağustos’ta Merhusa’nın mezarına gelip kurban kesip bayram gibi kutlamalar yaparlarmış. Kilisenin olduğu yerde yaklaşık 20 Keldani din adamının da mezarı bulunuyormuş. Hertevin Köyü’nün son kilisesi Merhusa’nın olduğu alana 1986’da karakol yapılmış.

Nevzat, “Eşimin papaz olan dedesinin mezarı da buradaydı ama hangisi onun mezarı, bilmiyorum” diyor, on yıl öncesine kadar kilisenin kalıntılarının durduğunu söylüyor.

Gösterdiği yerde tarlada biten otlar dışında herhangi bir kalıntı görülüyor.

Muhtar Ramazan Kızılay'ın marketinde söyleşiye devam ediyoruz. Muhtar, yaşlı kuşakla beraber bu dilin de unutulduğunu anlatıyor.

Keldaniceyi konuşacak kimse olmadığından Nevzat'ın aklına Hertevin'in eski sakinlerinden olan ve 80'de Almanya'ya göç eden Hanna Keyik'i telefonla aramak geliyor.

Görüntülü olarak Hanna ile Keldanice sohbet etmeye başlıyorlar.

Nevzat'a "Heci izit kikvani? (Keklik avına gittin mi?) diye sorunca, Nevzat röportaj vermemek için keklik avı bahanesini gülerek Hanna'ya da anlatıyor. Telefon görüşmesinden sonra Nevzat bizi Hanna'nın ailesine ait olan tarlaya götürüyor. Tarladaki buğdayın yeni biçildiğini anlatıyor.

"Köydeki arazilerin hepsi Keldanilerin, biz sonra geldik. Hepsi gitti ama her şeyin sahibi onlar. Şu an biz işletiyoruz ama geldikleri gün tüm arazilerini geri vermeye hazırız" diyor.

Tarlanın bir metreyi aşan otlar arasında tek tük seçilen taşların, Keldanilere ait ikinci mezarlık olduğunu öğreniyoruz.

Hanna Keyik: Arazilerin tapusu bizde

Meseleyi bir de Keldani tarafından dinleyelim diyoruz. Hanna Keyik ile yaptığımız telefon görüşmesinde köydeki arazilerin tapularının kendilerinde olduğunu söylüyor. Bölgedeki tek Keldani Köyü olmalarından dolayı çevre baskısından gitmek zorunda kaldıklarını belirtiyor.

"Yaklaşık 30 haneydik. Köyümüzdeki tek Müslüman aile Nevzat'ın ailesiydi. Dedesi kan

davasından Eruh'tan kaçınca köyümüze sığınmış. Bir süre köyümüzün yakınına çadır kurmuşlar, dedem ve dayım da onlara sahip çıkıp köyden ev vermişler. Bizden biri gibi yaklaştık, çok iyi anlaşırdık, iç içe büyüdük. Biz maddi sıkıntılardan dolayı gitmedik, aksine bölgede ziraattan, zanaata birçok alanda öne çıkan köylerden biriydik, zengin bir köyümüz vardı. İnsanlarımız çok çalışkandı, bu yüzden her zaman bütün gözler üzerimizdeydi” diyor.

“Müslümanların olduğu bu bölgede tek Hristiyan köy olunca haliyle sıkıntılar yaşıyorduk” diyen Hanna, bir başka köye gittiklerinde Hristiyan olduklarını gizlediklerini anlatıyor.

“Malum, 1915’lerde bölgede Ermeni, Süryani, Keldaniler büyük bir kıyımından geçti. Bu yüzden Keldaniyiz demeye çekiniyorduk. Anlatılan hikayeler hafızalarımızda halen tazeliğini koruyor. Benim babaannem de katliamdan kurtulanlardan. Üzerimizde çevre baskısı vardı, bize bir zarar verecekler diye korkuyorduk. Önce gençlerimiz Mersin’e çalışmaya gitti, sonra da yaşlılarımızı da alıp Avrupa’ya göç ettik. Köyün tapusu hala bize ait. Ama maalesef ortada ‘Dağdan gelip, bağdakini kovmak’ gibi bir durum söz konusu. Çünkü Pervari’de tapu kayıtlarımız bir şekilde kaybedilmiş. Atalarımızın, dedelerimizin mezarı hala orada.”

Hertevince değil Keldanice

Hertevince diyerek Keldanice’nin kaybedilmek istendiğini ifade eden Hanna, “Konuştuğumuz dil Keldanicedir ve yaşayan bir dildir. Diğer bölgelerde konuşulan Keldanice’den biraz farklı olsa da biz Keldanice konuşuyoruz. Ninova’da, Irak’ta, Avrupa’nın birçok yerinde yaşayan Keldaniler var, Fransa başta olmak üzere Belçika, Almanya, Hollanda’da konuşuluyor.”

Hanna Keyik, Hertevince ile ilgili daha önce yapılan haberlerin dezenformasyon yaptığını söylüyor.

“Bazı haberlerde “Dünyada bu dili konuşan dört kişi kaldı” diye yazılmış, bu yanlış. Tabii dilimiz tehlike altında ama dünyada sadece dört kişinin konuştuğu bir dil değil. Ayrıca dilin yeni nesillere aktarılması için Fransa’da kiliselerimizde çocuklarımıza Keldanice eğitim veriliyor. Ne yazık ki Türkiye’de Keldanice konuşan çok az insan kaldı, Hertevin Köyü’nde Keldani kalmadığı için bu dili konuşan kimse de kalmadı. Ama Keldanice yerine Hertevince kullanımına karşıyız” diyor.

Kaynak: bianet.org